

1 FINANČNÝ SYSTÉM AKO SÚČASŤ EKONOMICKÉHO SYSTÉMU

„Nikdy nebude vymyslený systém, ktorý by odstránil nutnosť pracovať.“
Henry Ford

Kľúčové slová

systém, digitalizácia, finančný systém, ekonomický systém, Metodika ESA 2010, financie, členenie financií, podnikové financie, verejné financie, financie domácnosti, medzinárodné financie, behaviorálne financie, experimentálne financie, VUCA a BANI World

Príbeh: Genéza pojmu systém

„Genéza pojmu ‚systém‘ siaha do starého Grécka. Slovo ‚systema‘ má grécky pôvod. V samotnom gréckom jazyku mal tento pojem veľa významov – súhrn, organizmus, organizácia, riadiaci orgán, spätosť atď. V antickej filozofii sa pojem ‚systém‘ používal predovšetkým na charakteristiku usporiadanosti bytia, na opis toho, že svet nie je chaos, ale má vnútorné usporiadanie, vlastnú organizáciu a štruktúru. Sám pojem systém sa však zavádza do vedy až v 17. – 18. storočí, keď matematici a fyzici začali hlbšie skúmať a opisovať mechanickú formu pohybu. Systém skúmali ako súhrn navzájom spätých telies, ktoré nejakým spôsobom pôsobia na seba. Kvalitatívne nový stupeň v chápaní pojmu ‚systém‘ vzniká v druhej polovici 20. storočia (Dubnička, 1982).

Aj keď systémové myslenie môžeme sledovať už od staroveku, tak ako všetko naše poznanie má tam svoje korene, stalo sa charakteristickým javom a predmetom bádania vo vývoji filozofického a vedeckého poznania od polovice 20. storočia. V tomto čase vzniká a vyvíja sa systémový prístup, všeobecná teória systémov a analogické formy vnútrovednej reflexie. Prehlbujúca sa diferenciácia a integrácia vedeckých poznatkov, široké zavádzanie formálnych, matematických metód do vedy, používanie modelovania v rôznych oblastiach vedy a vzrastajúca zložitosť celého vedeckovýskumného procesu sú faktory, ktoré vedú k nevyhnutnosti vytvoriť popri všeobecnej filozofickej metodológii vedeckého poznania aj podrobne prepracované konkrétne vedecké metodologické predstavy, týkajúce sa jednotlivých úloh a otázok súčasných vedeckých a technických poznatkov. Túto úlohu v súvislosti s výskumom systémovosti, celostnosti a organizovanosti majú plniť všeobecná teória systémov a systémový prístup. V súčasnosti sme svedkami spájania sa a rozkladu spoločenských a ekonomických systémov. Podstata systémového myslenia spočíva v tom, že ustavične nachádza súvislosti subsystemov a supersystému a pokúša sa synchronizovať ich často konfliktné ciele. Napríklad Ackoff ako humánný mysliteľ apeluje vo svojich verejných vystúpeniach, aby sa hlavná profesijná organizácia *The International Federation for Systems Research* aktívne angažovala v ovplyvňovaní globálneho neporiadku (chaosu) a pomáhala svojimi aktivitami pochopiť systémové myslenie a jeho využitie v praxi, pretože systémové myslenie produkuje radikálne a potenciálne revolučné vízie pre verejnosť a inštitúcie“ (Šimanovská, 2014).

Na úvod je dôležité poznamenať, že finančná veda¹ nedospela k nejakej všeobecne akceptovanej koncepcii členenia financií. Autori jednotlivých učebníc, učebných textov či odborných statí uvádzajú vlastné subjektívne predstavy o členení financií. V mnohých sa zdôrazňuje veľmi úzka organická spojitosť financií a meny, pričom napríklad veľká časť autorov menovú problematiku vrátane oblasti bankovníctva priraduje priamo k financiám.

Pri členení financií v tejto učebnici budeme vychádzať z finančného systému v globálnej ekonomike (Rose, 2005). Skôr ako sa budeme venovať podrobnému členeniu financií, najskôr stručne vysvetlíme finančný systém ako subsystém ekonomického systému.

Pri výklade problematiky budeme vychádzať z týchto skutočností:

1. každý ekonomický systém kombinuje vstupy – pôdu, ostatné prírodné zdroje, prácu a kapitál, aby vytváral výstupy v podobe tovarov a služieb. Na cirkulácii (ktorá je nezávislá a nekonečná), toku produkcie a toku platieb sa zúčastňujú *produkčné jednotky (firmy a vlády)* a *spotrebiteľské jednotky (domácnosti)*. Tie spolu vytvárajú ekonomické subjekty ekonomického systému;
2. ekonomické subjekty národného hospodárstva, teda ekonomického systému sú firmy, vlády a domácnosti;
3. v rámci ekonomického systému existujú tri základné typy trhov, a to trh výrobných faktorov, trh výrobkov a finančné trhy;
4. finančný systém tvoria dva typy trhov – trh informácií, trh s finančnými aktívami a finančné vzťahy medzi nimi.

1.1 Funkcie financií v kontexte historického vývoja a ich foriem²

Transakčná/platobná funkcia je najstaršia funkcia financií. Najmä prostredníctvom peňazí (napr. mincí, papierových peňazí, drahých kovov), ale aj ďalších bezhotovostných foriem si jednotlivci, domácnosti, firmy či štát navzájom vyrovnávajú svoje záväzky a pohľadávky, ktoré vznikajú v ekonomike. Napríklad z dôvodu kúpy a predaja tovarov a služieb, z dôvodu predaja a kúpy nehnuteľností, z dôvodu výplaty miezd, platenia daní, poistných príspevkov, poskytovania subvencií, dotácií, sociálnych dávok atď.

Funkcia likvidity financií spočíva v schopnosti ich jednotlivých foriem byť v prípade potreby k dispozícii na okamžitú úhradu záväzkov alebo byť v prípade potreby vzájomne vymeniteľné na takúto, t. j. likvidnú formu, a to bez výraznej straty. Vlastnosťou likvidity sa vyznačujú najmä peniaze, ktoré sú charakterizované ako tzv. dokonale likvidné aktíva.

¹ Bližšie pozri napríklad: Historiografia finančnej vedy v kontexte všeobecných poznatkov o vede. In BALÁŽI, P. a kol. 2016. *Historiografia financií na území Slovenska*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2016. ISBN 978-80-7552-484-3.

² Spracované podľa: OCHOTNICKÝ, P. In SIVÁK, R. a kol. 2015. *Financie*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2015. ISBN 978-80-8168-232-2.

2 FINANČNÉ TRHY AKO SÚČASŤ FINANČNÉHO SYSTÉMU

*„Hospodárenie je umenie, ako spravovať domácnosť.
Majetkom sú len užitočné veci. Zlé vášne hospodáreniu neprospievajú.“
Xenofón*

Kľúčové slová

finančný trh, investovanie, riziko, výnos, likvidita, investičné aktívum, akcie, dlhopisy, forwardy, futures, opcie, swapy, komoditné trhy, zlato, ropa, kolektívne investovanie, podielové fondy, ETF, dôchodkové fondy, investičný proces

Príbeh: Ne(bez)pečie investovania na finančných trhoch

Na slabú úroveň finančnej gramotnosti, ako aj chamtivosť ľudí cieľia rôzni podvodníci, ktorí sľubujú vysoké výnosy pri nízkom alebo dokonca žiadnom riziku. Aj v SR sa vyskytli prípady podvodných schém ako DRUKOS, BMG INVEST alebo Horizont Slovakia. Na internete je aj v súčasnosti možné naraziť na reklamy sľubujúce zaručené vysoké výnosy vďaka „zázračným“ obchodným algoritmom. Ide však o podvody, podobne ako v prípade českej spoločnosti WSM INVESTMENTS, ktorá pred viac ako desaťročím ponúkala svojim klientom investovanie pomocou „zázračného forexového robota“. Ako sa však nakoniec ukázalo, firma nerealizovala prakticky žiadne obchody a išlo o klasickú pyramidovú schému, keď boli výnosy starým investorom vyplácané z vkladov nových investorov. Po tom, čo sa prílev nových investorov spomalil, imaginárne výnosy už nebolo z čoho vyplácať a celá podvodná schéma sa zrútila. Pri investovaní na finančných trhoch je potrebné byť obozretný a neveriť prisľubom rýchleho a ľahkého zbohatnutia. Investor by mal poznať aspoň základné informácie o finančných trhoch, mechanizme ich fungovania a charakteristike jednotlivých aktív, aby sa vedel vyhnúť podobným podvodom. Cieľom tejto kapitoly je poskytnúť takýto základný prehľad.

Finančný trh v užšom vnímaní je miesto, kde sa stretáva ponuka a dopyt po finančných aktívach. Ide o sústavu inštitúcií, účastníkov, nástrojov a mechanizmov, ktoré zabezpečujú priebeh obchodovania s finančnými aktívami, a tým umožňujú efektívnejšiu alokáciu kapitálu v rámci ekonomiky.

Medzi základné **funkcie** finančného trhu patria⁵:

- alokácia kapitálu – za predpokladu efektívneho fungovania finančného trhu by sa mali peňažné prostriedky dostať do tých častí ekonomiky, kde budú využité najefektívnejšie,
- cenotvorba – pomocou ponuky a dopytu sú na finančnom trhu stanovované ceny obchodovaných aktív,

⁵ CHOVANCOVÁ, B., MALACKÁ, V., ÁRENDÁŠ, P., KOTLEBOVÁ, J. 2021. *Investovanie na finančných trhoch*. Bratislava : Sprint 2, 2021. 565 s. ISBN 978-80-89710-53-1.

- likvidita – finančný trh investorom umožňuje v prípade potreby nadobudnúť alebo sa zbaviť finančných aktív,
- informačná funkcia – finančné trhy sú dôležitým indikátorom zdravia ekonomiky, ako aj nálad a očakávaní ekonomických subjektov,
- riadenie rizika – pomocou finančných derivátov môžu jednotliví účastníci finančných trhov znižovať svoju expozíciu voči rôznym druhom rizika.
Podľa typu obchodovaných aktív je možné finančný trh rozdeliť na:⁶
- peňažný trh – obchodujú sa na ňom krátkodobé aktíva so splatnosťou do 1 roka, väčšinou ide o rôzne typy štátnych pokladničných poukázok, depozitných certifikátov a zmeniek;
- kapitálový trh – obchodujú sa na ňom dlhodobé finančné aktíva so splatnosťou dlhšou ako 1 rok. Najdôležitejšími cennými papiermi kapitálového trhu sú akcie a dlhopisy;
- devízový (forexový) trh – obchoduje sa na ňom s cudzími menami (časť 7.4);
- derivátový trh – termínový trh, na ktorom sa obchoduje s finančnými derivátmi. Najvyužívanejšími finančnými derivátmi sú forwardy, futures, opcie a swapy. Derivátový trh má presah do ostatných segmentov finančného trhu, pretože podkladovými aktívami pre derivátové kontrakty môžu byť nástroje peňažného, kapitálového, forexového aj komoditného trhu;
- komoditný trh – obchoduje sa na ňom s komoditami, ako sú ropa, zlato, meď alebo kakao. Tradične ide o trh reálnych aktív, počas uplynulých dekád na ňom však prebehla rozsiahla financilizácia a v súčasnosti je tak aj komoditný trh považovaný za súčasť finančných trhov;
- poisťný trh – miesto, kde sa stretáva ponuka a dopyt po poisťných produktoch a službách (kap. 8).

Proces alokácie finančných zdrojov prostredníctvom finančných trhov sa nazýva **finančné investovanie**. Ide o proces zhodnocovania voľných finančných prostriedkov s cieľom ochrany majetku pred infláciou, zvýšenia hodnoty majetku alebo zabezpečenie pasívneho príjmu (dividendy, úroky, nájomné). Investovanie je realizované prostredníctvom nákupu reálnych aktív (komodity, nehnuteľnosti, umelecké diela) alebo finančných aktív (akcie, dlhopisy, podielové listy, finančné deriváty) na burzových alebo mimoburzových (*Over-the-Counter* – OTC) trhoch.

Burzový trh je centralizovaný regulovaný trh, na ktorom sa obchoduje so štandardizovanými finančnými nástrojmi. Vyznačuje sa vyššou transparentnosťou, nižšou rizikovosťou a vyššou likviditou v porovnaní s mimoburzovými OTC trhmi. **OTC trhy** sú decentralizované, výrazne menej regulované a menej transparentné. Obchody tam prebiehajú najmä priamo medzi dvomi protistranami bez sprostredkovateľa v podobe burzy. Finančné nástroje obchodované na OTC trhoch bývajú neštandardizované, šité na mieru obom protistranám. Sú preto zväčša výrazne menej likvidné ako štandardizované finančné nástroje obchodované na burzových trhoch.

⁶ CHOVANCOVÁ, B., MALACKÁ, V., ÁRENDÁŠ, P., KOTLEBOVÁ, J. 2021. *Investovanie na finančných trhoch*. Bratislava : Sprint 2, 2021. 565 s. ISBN 978-80-89710-53-1.

3 FINANČIE DOMÁCNOSTÍ AKO SÚČASŤ FINANČNÉHO SYSTÉMU

„Výnimoční ľudia, ktorí zdolali výšiny a zotrývajú na nich, nedosiahli svoje úspechy počas náhleho vzletu, ale vtedy, keď sa predierali nahor nocou, zatiaľ čo ostatní spali.“
Henry W. Longfellow

Kľúčové slová

rodina, domácnosť, sektor domácností, príjmy, výdavky, disponibilný príjem domácnosti, spotreba, úspory, investície, ochrana, finančný plán, rozpočet, bohatstvo, chudoba, osobné financie, financie domácnosti

Príbeh: Bohatstvo verus chudoba

Ak by ste sa prešli po pláži v Rio de Janeiro, cez Ipanemu a Leblon, zazreli by ste jedny z najelegantnejších vil v Brazílii. Tieto okázalé paláce za niekoľko miliónov dolárov majú všetko luxusné vybavenie – plne vybavené kiná, tenisové kurty, bazény, vírivky, domčeky pre služobníctvo. A pritom len o pár metrov ďalej je možné nájsť jeden z najväčších a najdivokejších slumov¹¹ na svete. Ako môže taká obrovská chudoba existovať hneď vedľa takej hojnosti? Nerovnosť nie je ničím novým. Napríklad v období viktoriánskeho Anglicka (obdobie vlády kráľovnej Viktórie trvajúce od júna 1831 do jej smrti dňa 22. januára 1901) bola nerovnosť zvlášť výrazná. Bohatí továrnici nahromadili majetok bezprecedentných rozmerov, zatiaľ čo robotnícke rodiny sa pretĺkali životom, ktorý sa vyznačoval nesmiernym utrpením, prácou v továrňach a baniach a bývaním v domoch, ktoré pripomínali tie v brazílskych slumoch. Napriek neutíchajúcej snahe politikov zmenšiť priepasť medzi bohatými a chudobnými sa táto priepasť už desaťročia javí ako neprekonateľná. Aj keď sa v niektorých krajinách (Francúzsko, Grécko, Španielsko) rozdiely podarilo znížiť, odstup chudobných od bohatých sa výrazne zvýšil napríklad vo Veľkej Británii či v USA. V USA má najbohatšia desatina obyvateľov asi 16-krát vyšší príjem ako najchudobnejšia desatina, zatiaľ čo v Mexiku sú na tom tí bohatší 25-krát lepšie ako tí chudobní. V severných krajinách, ako sú Dánsko, Švédsko a Fínsko, sú rozdiely oveľa menšie – najbohatší majú príjmy na úrovni päťnásobku príjmu najchudobnejších. Majetkový nepomer je ešte väčší pri porovnaní bohatstva v rôznych krajinách. Podľa väčšiny meraní žije najchudobnejšia pätina svetovej populácie, ktorá sa nachádza najmä v subsaharskej Afrike, stále ešte v ekonomických podmienkach, ktoré zodpovedajú stredoveku. V porovnaní s tým sú aj tí najchudobnejší vo Veľkej Británii a v USA neporovnateľne bohatší a zdravší (Conway, 2013).

¹¹ Slum je časť mesta alebo veľkomesta, ktorá je obvykle obývaná veľmi chudobnými a sociálne veľmi slabými vrstvami obyvateľstva. Slumy je možné nájsť najmä v najväčších mestách sveta, väčšinou na ich okraji. Pojem slum sa niekedy zamieňa s pojmom geto. Getá sú na rozdiel od slumov založené na etnickom, rasovom alebo národnostnom princípe, zatiaľ čo slumy sú založené na sociálno-ekonomickej situácii populácie, ktorá v ich priestoroch prežíva. Zdroj: <<https://sk.wikipedia.org/wiki/Slum>>. [cit. 2025-07-09].

Financie domácností sa zákonite spájajú s dvojicou pojmov, ktorými sú **bohatstvo a chudoba**. Oba tieto pojmy pomenúvajú situácie, ktoré nesúvisia len s prebytkom alebo nedostatkom peňažných/finančných prostriedkov na zabezpečenie trvalo udržateľného živobytia jednotlivca, rodiny, domácnosti. Zahŕňajú širšie súvislosti, ako napríklad uspokojenie základných potrieb (jedlo, prístup k vode), rôzne formy sociálnej diskriminácie, prístup k vzdelaniu a iným základným službám (toalety, elektrina, doprava) v danej krajine atď. Na účely sledovania, vyčíslenia, hodnotenia a prijímania opatrení na riešenie rozdielov medzi bohatými a chudobnými existuje mnoho názorov, ukazovateľov a indexov, nástrojov a opatrení, ktoré sa používajú v reálnej praxi národných ekonomík, menších, ale aj väčších územných celkov či zoskupení. Na druhej strane, akýkoľvek systém pozostáva vždy z určitých prvkov, samostatných jednotiek, ktorých fungovanie, činnosť a aktivity determinujú celkový obraz systému.

Keďže sú náplňou tejto kapitoly financie domácností, budeme sa venovať tejto problematike tak z **makroekonomického**, ako aj z **mikroekonomického uhla pohľadu**.

1. Predovšetkým sa sústreďíme na **makroekonomické** aspekty súvisiace so sektorom domácností, pričom zdefinujeme sektor domácností na základe metodiky ESA 2010. Vysvetlíme pojmy rodina a domácnosť, charakterizovať tiež budeme druhy domácností na účely štatistických zisťovaní, ako aj spôsoby ekonomického hodnotenia domácností podľa rôznych mechanizmov, napríklad pomocou klasifikácie *EU SILC* (*European Union Statistics on Income and Living Conditions – Štatistika EÚ o príjmoch a životných podmienkach*) alebo pomocou *prieskumu financií a spotreby domácností* (*Household Finance and Consumption Survey – HFCS*).
2. Pozrieme sa tiež na domácnosť ako na **mikroekonomickú** jednotku v národnom hospodárstve, pričom vychádzajúc z uznávaných definícií domácností vysvetlíme podstatu osobných financií/financií jednotlivca, ktoré tvoria fundamentálny základ pochopenia financií domácnosti. Pozornosť budeme venovať rozpočtu domácnosti, jeho tvorbe a zhodnoteniu v nadväznosti na vstup príslušnej domácnosti na finančný trh (ako veriteľ alebo ako dlžník). V neposlednom rade ponúkneme základný náčrt zodpovedného prístupu k riadeniu a spravovaniu osobných financií, resp. financií domácnosti.

3.1 Makroekonomické súvislosti financií domácností

Z **makroekonomického hľadiska** predstavuje sektor domácností jeden z najvýznamnejších sektorov v každej ekonomike. Spolu s firmami (podnikmi), so štátom reprezentovaným vládou na viacerých úrovniach a so zahraničím predstavujú domácnosti základné subjekty trhového mechanizmu, ktoré činnosťou prispievajú k tvorbe ekonomického blahobytu spoločnosti ako takej. Okrem toho vstupujú domácnosti aj na finančný trh (ako veritelia a ako dlžníci), čím sa stávajú významným subjektom celého finančného systému.

4 FINANČIE VEREJNÉHO SEKTORA

*„Len ten môže byť ideálnym vládcom, kto vie v sebe zjednotiť moc a múdrosť.
A preto je ideálnou demokraciou vždy vláda len tých najlepších z národa.“*
Platón

Kľúčové slová

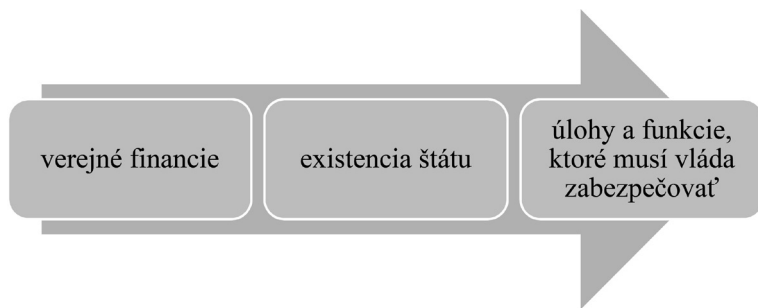
verejný sektor, verejné financie, verejné príjmy, verejné výdavky, fiškálna (ne)rovnováha, rozpočet, deficit, dlh, fondy, verejnoprospešné subjekty, verejná vláda, verejná kontrola, verejná správa, štátna správa, samospráva, dane, odvody, poplatky, verejné obstarávanie

Príbeh: Občan s výnimočnou daňovou disciplínou

V dedinke Precízovce žil pán Dôsledný, poriadkumilovný, presný a dôsledný. Jeho sudia mu hovorili „živá účtovná kniha“, pretože si všetko zapisoval – aj to, kedy zaplatil daň z nehnuteľnosti. Pán Dôsledný bol vzorom každého daňového kontrolóra. Ale nezanedbával ani obecný úrad. Vždy po novom roku sa vybral vo svojej rodnej obci na obecný úrad osobne, aby sa opýtal, či sa nezmenila výška dane za psa. Raz sa stalo, že jeho kamarát, pán Nedôsledný, zabudol podať daňové priznanie. Prišiel za pánom Dôsledným, ktorý si s ním sadol, ukázal mu svoje formuláre, vysvetlil mu postup, pomohol s elektronickým podaním a ešte mu požičal obálku s doručenkou – „pre istotu“. Pán Dôsledný nebol len platiteľ dane. Bol mostom medzi občanom a úradmi, rád si čítal novely zákonov. Vysvetľoval, radil, a keď bolo treba, navrhol aj vylepšenie pre obecný rozpočet – raz dokonca pomohol obci získať dotáciu na nové lavičky v parku. Bol zástancom participácie na tvorbe obecného rozpočtu. Zastupoval svojich spoluobčanov pred úradmi verejnej moci, napríklad pred finančnou správou, keď spoluobčania potrebovali zaplatiť dane z vína alebo dane z liehu. Mal vedomosti aj o tom, že ich obec je platcom dane za dobývací priestor. Rád viedol diskusie o tom, či je dôležité platiť poplatky u lekára, či má byť vzdelanie bezplatné alebo za poplatok, prečo je dobré byť dôchodcom a voziť sa „zadarmo“ vlakom. Vedel poradiť aj vtedy, keď spoluobčania chceli uzavrieť manželstvo a bolo potrebné zaplatiť poplatok na matrike. Ak dostal niekto pokutu za to, že v meste zle zaparkoval, ako prvé sa opýtal, či neparkoval na zeleni alebo či nezaberal verejné priestranstvo. Svojej rodine zabezpečil vyňatie ornej pôdy na stavebné účely, čo konzultoval na Ministerstve pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR a na Slovenskom pozemkovom fonde. Raz na zasadnutí obecného zastupiteľstva informoval občanov, že od roku 1999 každoročne vyhlasuje Nadácia Friedricha Augusta von Hayeka Deň daňovej slobody, ktorý reprezentuje daňové zaťaženie pracujúcich v ekonomike. Pomyselne rozdeľuje rok na dve časti, a to dokedy pracujúci robia na štát a na druhú polovicu, odkedy už robia na seba. To znamená, že čím tento deň nastane skôr, tým je daňové zaťaženie pracujúcich nižšie a zostane im tak viacej peňazí na útratu. A tak si ho obec vybrala ako čestného hosťa na Deň samosprávy, ktorý oslavujeme v SR 10. decembra, kde dostal symbolickú pamätnú „Zlatú pečať“ a „Zlatú mincu“ za výnimočnú daňovú disciplínu a občiansku angažovanosť.

Kapitola, v ktorej sa budeme venovať verejným financiám a verejnému sektoru, vychádza ako celok zo základnej tézy, a to, že verejné financie predstavujú sústavu rozpočtových a mimorozpočtových transakcií, pričom verejné financie v základnom vnímaní sú zložkou financií a predstavujú akýsi protipól súkromných financií. Zo základnej charakteristiky verejných financií vyplýva, že najčastejšie sú verejné financie definované ako finančné vzťahy medzi subjektmi ekonomického systému, kde jeden zo subjektov je štát (štátna správa, resp. samospráva) a druhý subjekt je občan, firma, podnikateľský subjekt a pod. Tieto finančné vzťahy medzi jednotlivými ekonomickými subjektmi sú upravené vždy vo forme právnej normy, a to vyššej právnej normy – zákona alebo inej nižšej právnej normy, napríklad vyhlášky, nariadenia, opatrenia, smernice a pod. Pri hospodárení s verejnými prostriedkami musia ekonomické subjekty, ktorých sa to týka, dodržiavať vždy zásady. Tieto zásady nazývame rozpočtové zásady a je potrebné ich dodržiavať v celom rozpočtovom procese.

Existencia verejných financií sa odvíja od existencie štátu v súvislosti s jeho funkciami a úlohami, ktoré musí zabezpečiť.

Cieľom tejto kapitoly je upriamiť pozornosť na základnú úlohu, resp. na základné poslanie štátu – verejných financií, ktorým je uspokojovanie potrieb obyvateľstva na jeho rôznych úrovniach. Toto poslanie realizuje štát prostredníctvom verejného sektora a pomocou jeho „reprezentanta“ verejnej vlády. Ak vymedzíme verejné financie ako sústavu špecifických peňažných, resp. finančných vzťahov a operácií, ktoré prebiehajú v ekonomickom systéme medzi jednotlivými vládnyimi úrovňami navzájom, alebo medzi verejnou vládou na jednej strane a ostatnými subjektmi v národnom hospodárstve (občanmi, domácnosťami, firmami, neziskovými organizáciami) na druhej strane, tak musíme pripustiť, že ide o pomerne širokú škálu peňažných vzťahov. Práve tie súvisia so zložitými alokačnými, redistribučnými a stabilizačnými rozhodnutiami a opatreniami verejnej vlády, ktoré majú vplyv na všetky subjekty verejného sektora, ale aj na ostatné subjekty národného hospodárstva. Takmer všetky rozhodnutia verejnej vlády súvisia s vynakladaním verejných výdavkov. Hospodárenie verejnej vlády sa uskutočňuje v rámci rozpočtovej sústavy. Financovanie verejných potrieb prostredníctvom sústavy verejných rozpočtov označujeme ako priame rozpočtové financovanie. Okrem priameho financovania sa úlohy verejného sektora zabezpečujú aj formou nepriameho – mimorozpočtového financovania. Problematika verejných výdavkov, verejných príjmov a fiškálnej nerovnováhy je ďalšou témou patriacou do oblasti verejných financií. Pochopiť a vysvetliť všet-

5 PODNIKOVÉ FINANČIE AKO SÚČASŤ FINANČNÉHO SYSTÉMU

„Ak chcete byť úspešní, musíte dať svoje srdce do svojho podnikania a svoje podnikanie mať vo svojom srdci.“

Thomas John Watson

Kľúčové slová

podnik, podnik jednotlivca, podnikateľská jednotka, právna forma podniku, malé a stredné podniky, súvaha, výkaz ziskov a strát, prehľad o peňažných tokoch, majetok, kapitál, prevádzkový kapitál, zdroje financovania, finančná, kapitálová a majetková štruktúra

Príbeh: Podnikateľ menom Jozef

Jozef je skúsený zvärač s mnohoročnými skúsenosťami v oblasti kovospracujúceho priemyslu. Dlhé roky pracoval pre rôzne spoločnosti, no vždy túžil po vlastnom podnikaní. Napokon sa rozhodol, že je čas na zmenu. Čo všetko toto jeho rozhodnutie obsahuje? Pretože predmet a miesto podnikania má zodpovedané, čaká ho dôležité rozhodnutie, či bude podnikateľ ako fyzická osoba alebo právnická osoba, napríklad ako spoločník niektorej z obchodných spoločností. V súčasnosti majú podnikatelia v SR možnosť výberu z mnohých právnych foriem podnikania. Pri skúmaní rozdielov medzi jednotlivými právnymi formami zistil, že spočívajú najmä v spôsobe a rozsahu ručenia, oprávnení k riadeniu, vysporiadaní výsledku hospodárenia, a v neposlednej miere nárokoch na počiatočný kapitál a možnostiach získavania zdrojov financovania počas života podniku. Na začiatku využije svoje úspory, niečo si požičia od rodiny a známych, ale neskôr by určite rád využil ďalšie možnosti.

Jozef bude potrebovať podrobný **plán podnikania**, v ktorom zadefinuje svoje ciele, cieľové tržby, náklady a stratégie na dosiahnutie úspechu. Po získaní potrebných povolení začne hľadať kvalitné zariadenia, ktoré bude potrebovať na výkon práce. Bez tejto investície by totiž nemohol poskytovať kvalitné služby svojim zákazníkom. Pre Jozefa bude veľmi dôležité vedieť túto finančne náročnú investíciu správne ekonomicky zhodnotiť. Počas pôsobenia v spoločnostiach videl, že je veľmi dôležité udržiavať správnu výšku obežných aktív. Zdroje, ktoré sú viazané v obežnom majetku, by mohli byť investované inde, napríklad v banke a priniesť úrok. Vďaka aktívnemu riadeniu pracovného kapitálu sa mu znížia prevádzkové náklady na riadenie obežného majetku a zlepší likvidita.

Zámerom tohto príbehu bolo naznačiť, čo bude predmetom tejto kapitoly: **podnikové financie** v podmienkach SR.

Podnikové financie v súčasnosti predstavujú ucelenú, vnútorne previazanú sústavu poznatkov o finančnom hospodárení podnikov, ktorá sa plynulo obohacuje o nové poznatky. Zjednodušene povedané, týkajú sa všetkého, čo podnik robí, pretože každé rozhodnutie prijaté v podnikaní má finančné dôsledky.

Štúdium podnikových financií prináša množstvo výhod, ktoré môžu výrazne ovplyvniť kariéru a osobný rozvoj jednotlivca. Na druhej strane, ako dokumentuje úvodný príbeh, podnikové financie nie sú len o teórii – zahŕňajú praktické znalosti, ktoré sa dajú využiť pri spravovaní reálnych firiem alebo projektov.

Samozrejme, že na tak úzko vymedzenom priestore tejto kapitoly nie je možné podať komplexnú charakteristiku jednotlivých oblastí podnikových financií, a preto uvedieme základnú charakteristiku vybraných oblastí ako určitý vstup do tejto zaujímavej a rozsiahlej vednej disciplíny.

Začneme vymedzením pojmu podnik a klasifikáciou podnikov podľa právnej formy a podľa veľkosti. Každý podnik si vytyčuje ciele, ktoré chce v kratšom alebo v dlhšom časovom horizonte dosiahnuť. Stanoveniu finančných cieľov, ich genéze a postaveniu v systéme podnikového plánovania je venovaná nasledujúca časť. Informácie o činnosti podnikateľského subjektu v komprimovanej podobe podávajú výkazy účtovnej závierky, ktoré charakterizujeme v ďalšej časti. Pri charakteristike súvahy venujeme pozornosť vymedzeniu základných pojmov súvisiacich s riadením obežných a neobežných aktív (ľavá strana súvahy) a následne charakteristike zdrojov financovania, ktoré majetok podniku finančne kryjú (pravá strana súvahy). Po uvedení charakteristiky výkazu ziskov a strát a výkazu o peňažných tokoch kapitolu uzatvára objasnenie fungovania tzv. trojbilančného princípu.

5.1 Podniky a ich členenie podľa právnej formy a veľkosti

Podniky v podobe, ako ich poznáme v súčasnosti, začali v SR vznikáť po roku 1989, na prelome osemdesiatych a deväťdesiatych rokov 20. storočia. Zakladanie podnikov predstavovalo novú aktivitu, ktorá bola dovtedy v kompetencii štátnych orgánov. Ekonomická reforma v roku 1989 zásadne zmenila podmienky na podnikanie. Prvé kroky reformy smerovali práve do tejto oblasti, t. j. k založeniu koncepcie zvažujúcej existenciu rôznych druhov a foriem vlastníctva. Postupne došlo k zrovnoprávneniu všetkých vlastníckych foriem.

Voľba **právnej formy podniku** patrí medzi veľmi významné rozhodnutia. Dlhodobou ovplyvní spôsob komunikácie podniku so svojím okolím, ako aj otázky jeho vnútornej organizácie. Podnik môže mať rôznu právnu formu, ktorá zodpovedá charakteru výrobkov a služieb, ako aj požiadavkám podnikateľa, ktorý ho zakladá a zabezpečuje jeho činnosť.

Právna forma podnikania je spôsob, akým je legislatívne upravené postavenie podnikateľov.
